

Bernardas Paukštys

TARPTAUTINIAI PROJEKTAI – ĮDOMIAUSIA PROFESINĖS KARJEROS DALIS

Lietuvai prisijungus prie Europos Sąjungos (ES) prasiplėtė ir geologinių darbų rinka bei geografija. Mūsų šalies hidrogeologams atsirado galimybė pasidalyti savo patirtimi ir žiniomis su Rytų partnerystės šalimis ir Turkija bei ES kandidatėmis, esančiomis Balkanų pusiasalyje. Siekdama pagerinti šiose valstybėse plytinčių upių baseinų būklę ir turėdama politinių motyvų, t. y. tikėdamasi sumažinti galimą Rusijos įtaką su ES besiribojančiuose kraštuose, Europos Komisija (EK) remia įvairius aplinkosauginius projektus. Beveik dvidešimt metų man teko dirbti vandens išteklių apsaugos ir valdymo gerinimo projektuose. Ši tarptautinė veikla yra įdomiausia profesinės karjeros dalis, apie kurią norisi papasakoti detaliau, tuo labiau kad ne vienas jaunesniosios kartos geologas svajoja apie galimybę padirbėti užsienio šalyse.

Bendra informacija apie Europos aplinkosauginius projektus. EK skiria didelį dėmesį į ES kandidatuojančių šalių aplinkosauginiam švietimui ir skatina bei finansiškai remia jų bendradarbiavimą su ES valstybėmis. Pirmiausia kiekviena potenciali ES narė į nacionalinę teisę privalo perkelti visą paketą ES aplinkosaugos įstatymų (angl. *environmental acquis*), kuris apima labai platų (virš 200) pagrindinių aplinkosaugos teisės aktų spektrą. Siekdama šalims kandidatėms padėti suprasti gana painius savo teisės aktų reikalavimus ir palengvinti jų perkėlimo į nacionalinę teisę procesą, EK šalių kandidačių inicijuotus projektus finansuoja pagal atskirus sektorius – vandens išteklių ir oro apsaugos, cheminės taršos, atliekų tvarkymo ir pan. Man teko dirbti vandens direktyvų įgyvendinimo projektuose su ES besiribojančiose šalyse, kurios pretenduoja kada nors tapti narėmis – Albanijoje, Turkijoje, Ukrainoje, Moldovoje, Sakartvele, Armėnijoje, Azerbaidžane ir Baltarusijoje.

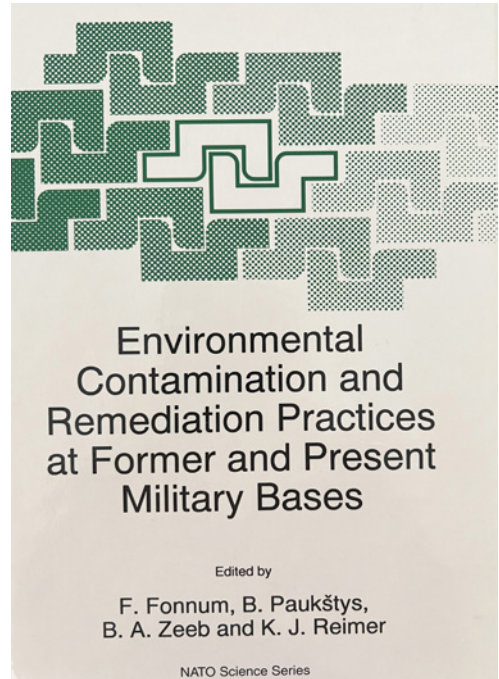
EK organizuojami aplinkosauginiai konkursai yra vieši, o informacija apie juos skelbiama oficialiame EK biuletenyje. Pirmiausia

susidomėjimą konkrečiu projektu kviečiami pareikšti tarptautinių aplinkosaugos projektų vykdymo patirtį turintys įmonių konsorciškai. Tokių paprastai būna nemažai, iš jų EK atrenka kelis stipriausius kandidatus ir kviečia juos konkursui pateikti detalius projektinius pasiūlymus. Laimėjimo garantas – profesionalumas, stipri ekspertų komanda ir mažiausias biudžetas. Projektą sudaro techninė ir finansinė dalys. Techninėje, be detalaus projekto užduočių įgyvendinimo plano, pateikiamas ir būsimųjų ekspertų sąrašas. Pagrindinė būsimo projekto įmonė dar prieš parengdama projektinį pasiūlymą suformuoja ekspertų, turinčių panašių projektų įgyvendinimo patirtį, grupę. Tik jei eksperto gyvenimo aprašymas (lot. *Curriculum Vitae*, CV) atitinka projekto užduotyje keliamus kriterijus ir projekto vadovų lūkesčius, jis pakviečiamas į komandą. Labiausiai vertinami ilgalaikiai ekspertai, kurie pagal poreikį pusę metų ar visus trejus gali gyventi ir dirbti šalyje, kurioje projektas vykdomas. Pasirinktas specialistas su pagrindine projekto įmone pasirašo sutartį, kurioje numatoma, kiek laiko truks eksperto darbas, kiek jis privalės praleisti projekto šalyje, o kiek dienų galės dirbti iš namų, koks bus jo darbo dienos įkainis bei dienpinigiai, iš kurių apmokamos gyvenimo ir maitinimosi išlaidos. Atliekant lauko darbus europiniai dienpinigiai mokami ir vietiniams specialistams – per savaitę galima uždirbti viso mėnesio atlyginimą, todėl į lauko ekspedicijas visai stengiamasi pakliūti.

Kaip formavau savo CV. Dirbdamas Lietuvos geologijos tarnyboje (LGT), o vėliau UAB „Grota“, UAB „Vandens harmonija“ ir VŠĮ „Vandens namai“, aktyviai dalyvavau tarptautiniuose projektuose ir daugiau patirtį bei žinias. Ilgainiui projektai tapo pagrindiniu mano užsiėmimu ir pragyvenimo šaltiniu.

Bendra veikla su užsienio partneriais prasidėjo man dirbant LGT 1991–1996 m., kai Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe nuo

užsieniečių vizitų, kaip sakoma, neužsidarydavo LGT durys. Daugelis Vakarų šalių geologijos tarnybų atstovų, norėdami savo akimis pamatyti ir išgirsti iš sovietų gniaužtų išstrūkusios šalies geologus, atvykdavo pas mus arba mielai kviesdavosi į savo renginius. Kadangi jau kalbėjau angliškai, teko darbo reikalais nemažai pakeliauti. LGT bendradarbiavo su giminingomis Norvegijos, Danijos, Švedijos, Lenkijos, Vokietijos ir kitų šalių institucijomis. Ypač įdomus ir naudingas buvo norvegų finansuotas LGT performavimo į vakarietišką instituciją projektas, pavadintas „Geologija – visuomenei“. Per ketverius metus nemažai LGT darbuotojų lankėsi ir stažavosi Norvegijos geologijos tarnyboje. Jos padedami užmezgėme naudingus bendradarbiavimo kontaktus su kitų šalių atstovais, o LGT darbuotojai sėmėsi patirties ir plėtė akiratį stebėdami, kaip dirba Vakarų valstybių geologinių įstaigų kolegos. Geras pavyzdys – tarptautinis projektas „Grunto ir požeminio vandens taršos vertinimo metodika buvusiose sovietinėse karinėse bazėse“, kuriame, be kolegų iš Norvegijos geologijos tarnybos, su mumis kartu dirbo Norvegijos ir Kanados gynybos ministerijų atstovai. Projektą finansavo Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (angl. *North Atlantic Treaty Organization*, NATO) Mokslo skyrius, jo metu lankėmės ir tyrėme karinių bazių taršą Norvegijoje, Kandoje ir Lietuvoje. Baigiamuoju projekto akcentu tapo 1997 m. konferencija Vilniuje, kurioje

NATO konferencijos Vilniuje 1997 m. leidinys
Proceedings of NATO Conference in Vilnius 1997

dalyvavo ir pranešimus skaitė 45 specialistai net iš 19 šalių. Jie išleisti atskira knyga anglų kalba „Aplinkos tarša ir jos valymo praktika buvusiose ir esamose karinėse bazėse“.

1996–2001 m. dirbant UAB „Grotą“ hidrogeologijos skyriaus vadovu nemažai bendradarbiauta su Danijos hidrologijos institutu, Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) aplinkosaugos organizacijomis, ypač su Valdo Adamkaus vadovaujama 5-ojo regiono aplinkos apsaugos agentūra, taip pat su Britanijos geologijos tarnyba, privačiomis Danijos, JAV bendrovėmis ir kt. Tęsdamas savo mokslinę

Karvės ola – vienintelis kol kas žinomas karstinis urvas Lietuvoje, 1994 m. Bernardo Paukščio nuotraukos

The only known karst cave in Lithuania – „Karvės ola“, 1994. Photo by B. Paukštys

veiklą gipsinio karsto tyrimų srityje dalyvavau įdomiuose projektuose su geologu Antoniu Kuperiu (Anthony Cooper) iš Britanijos geologijos tarnybos, su JAV karstologijos instituto ir netgi Kinijos karsto tyrėjais. Teko lankytis Anglijoje, keliose JAV valstijose ir tris savaites stažuotis Pietų Kinijos mieste Guiline.

1998–2015 m. buvau Lietuvos atstovu Pasaulio vandens partnerystės (angl. *Global Water Partnership*, GWP) organizacijoje. 2002 m. įsteigiau viešąją įstaigą „Vandens namai“ – oficialų GWP atstovą Lietuvoje, kuri organizavo seminarus specialistams ir visuomenei vandens išteklių valdymo ir apsaugos tema, leido informacinius leidinius, kūrė šviečiamuosius filmus, organizavo profesionalias diskusijas ir forumus. Daug bendradarbiauta su kolegomis iš Vidurio ir Rytų Europos valstybių – Latvijos, Estijos, Lenkijos, Čekijos, Slovakijos, Vengrijos, Slovėnijos, Rumunijos, Bulgarijos, Ukrainos, Moldovos ir kt.

2006–2011 m. vadovaudamas stambiais ES finansuojamiems projektams Lietuvoje – „Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo planų ir priemonių programų parengimas“, įgijau daug patirties ir žinių apie ES vandens direktyvas. Projektuose dirbo 39 įvairių Lietuvos institucijų ekspertai ir 9 užsieniečiai: danai, prancūzai ir latviai. Projekto rezultatai apibendrinti dviejuose 2011 m. išleistuose leidiniuose – „Lietuvos vandens telkinių būklė ir ūkinės veiklos po-

veikis“ ir „Lietuvos vandens telkinių būklės gerinimo priemonės“.

2006–2012 m. darbai Albanijoje. ES finansuojamame projekte „Albanijos aplinkos monitoringo stiprinimas“ teko dirbti požeminio vandens ekspertu. Pirmus trejus metus jam vadovavo Airijos bendrovė „Project Management“, o kitus trejus – Belgijos įmonė „Prospect“. Daug laiko skirta Albanijos specialistų švietimui ir supažindinimui su ES vandens telkinių priežiūros reikalavimais, o šalies geologijos tarnybai nupirkta moderni požeminio vandens monitoringo įranga (vandens siurbliai, lauko laboratoriniai prietaisai, elektroniniai ir mechaniniai vandens lygio matuokliai, semtuvai, šaldikliai ir kt.). Lauko darbų metu vietinius hidrogeologus mokėme paruošti gręžinius, paimti vandens mėginius ir jau prie gręžinio nustatyti kai kuriuos jo parametrus (vandens lygį, pH, Eh, vandens temperatūrą, ištirpusio deguonies koncentraciją ir pan.), vėliau tinkamai mėginius saugoti ir transportuoti į stacionarias laboratorijas. Šis projektas, o ypač lauko darbai, vietiniams geologams labai patiko ne tik dėl profesinio augimo ir akiračio plėtimo galimybių, bet ir dėl jau minėtų europinių dienpinigių.

Požeminis vanduo Albanijoje svarbus ne tik kaip geriamojo ir gamybinio vandens šaltinis, bet labai plačiai naudojamas ir žemės ūkyje. Su didėjančiu jo vartojimu susijusi specialistams nerimą kelianti irigacija. Šiuo

Lauko tyrimai Albanijoje
Field studies in Albania

metu daugiau negu pusė visų žemės ūkio kultūrų yra laistomos, o esant žemam apskaitos ir kontrolės lygiui tai kelia didelį pavojų požeminio vandens ištekliams, skatina sūraus vandens intruzijas ir tikimybę visiškai sugadinti vandeninguosius sluoksnius. Tikimasi, kad laipsniška Albanijos integracija į Europos šalių šeimą padės išspręsti aplinkosaugos ir vandentvarkos problemas, toks ir yra ES finansuojamų projektų tikslas.

2012–2016 m. projektas Rytų partnerystės šalyse. ES finansuotame projekte „Tarptautinių upių baseinų aplinkos apsauga“ šešiose posovietinėse šalyse, kurias ES priskiria Rytų partnerystės šalims, – Armėnijoje, Azerbaidžane, Sakartvele, Baltarusijoje, Moldovoje ir Ukrainoje dirbau pagrindiniu požeminio vandens ekspertu (angl. *Key Expert*). Šių valstybių (išskyrus galbūt Ukrainą) narystė ES dar gana miglota, visgi dėl politinių išskaičiavimų EK nedideliais projektais jas remia. Per penkerius metus jose praleidau 250 dienų (daugiau kaip 11 mėn.), dar 150 dienų projekto užduotis vykdžiau būdamas Lietuvoje. Jo metu parašiau šešiolika detalių techninių ataskaitų ir parengiau dvylika pranešimų, kuriuos perskaičiau įvairiose šalyse vykusiuose seminaruose ir konferencijose. Tai buvo gera profesinė mokykla ir galimybė iš arčiau pažinti jau egzotika tapusias buvusio sovietinio bloko šalis. Lauko darbų metu teko tiesiogiai patirti Kaukazo gyventojų nuoširdų vaišingumą,

kai visiškai nepažįstami žmonės kviesdavosi į namus ir vaišindavo tuo, ką tuo metu turėjo, – sūriu, duona ir, žinoma, naminiu vynu. Susidraugavome beveik su visais projekte dirbusiais specialistais ir aplinkos ministerijų atstovais. Bendrauti su buvusių sovietinių šalių kolegomis buvo lengva dėl panašaus profesinio mentaliteto, sąlygoto tos pačios hidrogeologijos mokyklos, ir galimybės susikalbėti rusų kalba.

2017 m. darbai Ukrainoje. ES projekte „Pagalba Ukrainai pritaikant aplinkosaugos teisinę bazę prie ES reikalavimų“ dirbau požeminio vandens ekspertu. Teko nelengva užduotis – skeptiškai ES direktyvų atžvilgiu nusiteikusius Ukrainos hidrogeologus supažindinti su Bendrosios vandens politikos ir Požeminio vandens direktyvų pagrindais, kuriuos privalu perkelti į nacionalinę teisinę bazę. ES vandens direktyvos ne tik kardinaliai skiriasi nuo buvusių sovietinių standartų (GOST'ų), prie kurių pripratę Ukrainos hidrogeologai, bet ir erzina savo nevykusia terminija. ES direktyvose mums įprastus požeminio vandens sluoksnius ir horizontus rekomenduojama dirbtinai suskirstyti į vandens kūnus (angl. *water bodies*). Šio termino, be išimties, labai nemėgo visų projekto šalių hidrogeologai. Po kelių audringas diskusijas sukėlusių seminarų vis dėlto pavyko Ukrainos kolegas įtikinti, kad hidrogeologinių kompleksų skaidymas pagal jų hidrodinamines ir kokybines charakteristikas į atskirus objektus (taip siūlėme versti terminą „water bodies“) turi hidrogeologinę logiką ir bus naudojamas tik vandens telkinių valdymui, negriaunant jau egzistuojančio įprasto nacionalinio hidrogeologinio skirstymo, kad hidrodinaminio ir hidrocheminio

Mokymai Armėnijoje
Training in Armenia

Lauko tyrimai Ukrainoje
Field work in Ukraine

Praktinis seminaras Odesoje, 2017 m.
Practical seminar in Odesa 2017

požiūriu vienaalyčiai vandeningieji horizontai ir yra vandens objektai. Praktinių užsiėmimų metu vietinių hidrogeologų paprašėme savo šalies vandeninguosius horizontus ir kompleksus pagal jų savybes suskaidyti į detalesnius objektus. Ukrainiečiai užduotį suprato, įvykdė ir įtampa tarp mūsų atslūgo.

2017–2019 m. darbai Turkijoje. ES finansuojamame projekte „Turkijos požeminio vandens valdymo pajėgumų stiprinimas“, ku-

rio pagrindinė įmonė buvo lenkų bendrovė „Niras“, dirbau šešiolikos ekspertų grupės iš Turkijos, Jungtinės Karalystės, Graikijos, Airijos ir Lietuvos vadovu. Su turkais dirbti buvo sunku, nes ES reikalavimus jie traktavo savaip, pritaikydami savo šalies nauda. Pavyzdžiui, irigacijai naudojamus eksploatacinius gręžinius jie traktavo kaip nacionalinio požeminio vandens monitoringo punktus, nors ES taisyklės tai draudžia. Vandens objektams išskirti jie susikūrė sudėtingą, stipriai nuo ES rekomenduojamos nutolusią metodiką ir pan. Projektų vykdymas Turkijoje turi tam tikrą specifiką – čia lemiamas valstybės tarnautojo žodis, todėl kiekvieną projekte priimtą sprendimą reikėjo derinti su naudos gavėja – ministerija. Mūsų pateiktos tarpinės ataskaitos ten analizuotos išties mėnesius, o negavę teigiamo atliktų darbų įvertinimo, negalėjome imtis naujų. Tai užėmė labai daug laiko. Turkai žinojo, kad jiems negreitai pavyks (jeigu iš viso pavyks) tapti ES nariais, todėl vandens direktyvų reikalavimus ir rekomendacijas taikė tiek, kiek jiems buvo patogiu. ES direktyvų reikalavimų privalėjusiems laikytis projekto vykdytojams ši turkų saviveikla buvo labai varginanti. EK projektui pasibaigus visada atsiunčiama nepriklausomų ekspertų monitoringo grupė, kuri tikrina, kaip buvo įvykdytos projekto užduotys, ar naudos gavėjas patenkinamas projekto rezultatais. Šį kartą teko laviruoti tarp Turkijos valdininkų norų ir ES direktyvų reikalavimų. Lengviau atsikvėpia, kai 2019 m. pabaigoje pagaliau visos mūsų ataskaitos buvo patvirtintos Turkijos ministerijoje, EK deleguota monitoringo komisija sėkmingai baigė darbą, o pagrindinė projekto bendrovė „Niras“ po dvejų metų pagaliau gavo užlaikytą finansavimą.

Tai buvo paskutinis didelis projektas mano profesinėje veikloje. Dar metus padirbėjęs Lietuvoje 2020-aisiais išėjau į pensiją. Dirbdamas užsienyje visada atstovavau ne tik pagrindinei projekto įmonei, kuri mokėjo atlygį už darbą, bet ir savo šaliai – Lietuvai. Visada prisistatydavau ir buvau pristatomas lietuviu. Tai papildomai įpareigojo, didino atsakomybę ir motyvavo siekti gerų rezultatų.